

Public and Private International Law Bulletin

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Başvuru: 31.01.2024
Revizyon Talebi: 14.03.2024
Son Revizyon: 29.09.2024
Kabul: 02.10.2024
Online Yayın: 24.01.2025

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi: Bangladeş/Myanmar Kararı Sonrası Hukuki Manzara

The Jurisdiction of the International Criminal Court: Examining the Legal Landscape Post-Bangladesh/Myanmar Decision

Muhammet Celal Kul^{*} , Hasan Basri Bülbul^{**}

Öz

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi havalesi olmadığı halde Roma Statüsü'ne taraf olmayan bir devletin vatandaşlarını yargılayabilir mi? Bangladeş/Myanmar meselesinde UCM Ön Yargılama Dairesi, Rohingya'lara karşı sınır dışı etme suçunun işlendiğinden bahisle Myanmar Statü'ye taraf olmamasına rağmen yargı yetkisinin olduğunu kabul etmiştir. Etnik ve dini bir azınlık olan Rohingya halkı uzun yıllar çok ciddi şiddet ve zulme maruz kalmış, nihayet 2017 yılının Ağustos ayında kitlesel halde Bangladeş'e göç etmeye zorlanmıştır. Bu durum karşısında harekete geçen UCM'nin yargı yetkisine ilişkin kararında sınır dışı suçunun bir kısmının taraf devlet olan Bangladeş'te tamamlanmış olması kritik bir rol oynamıştır. Bu Karar uluslararası hukuk camiasında ciddi tartışmalara yol açmıştır. Karar bir yandan uluslararası suçların cezasız kalmaması ve evrensel yargı yetkisine ulaşma idealine bir adım daha yaklaşmak açısından memnuniyetle karşılanmıştır. Diğer yandan, kararın devletlerin egemenliği ve *pacta tertiis* (bir antlaşma sadece tarafları bağlar, üçüncü bir devlet için yükümlülük yaratmaz) gibi uluslararası hukukun en temel ilkelerine aykırılığı gerekçesiyle endişelerini dile getirenler de olmuştur. Mahkeme'nin genişletici bir yorumla yargı yetkisinin sınırlarını Roma Statüsü'nde açıkça belirtilen hallerin ötesine taşıması ciddi sonuçlar doğurma potansiyeline sahiptir. Bu makalede, kararın yaratabileceği hukuki sonuçlar yer, konu, kişi ve zaman bakımından yetki çerçevesinde incelenmekte, yargı yetkisinin hangi hal ve şartlarda daha da genişleyebileceği ortaya konmaktadır. Daha sonra ise bu yönde bir genişlemenin uluslararası ceza adaleti sistemi açısından yaratacağı fırsatlar ve sorunlar analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Bangladeş/Myanmar, Yargı Yetkisi, Sınır Dışı Etme, Nüfusun Zorla Nakli

Abstract

Can the International Criminal Court (ICC) prosecute nationals of states non-State parties to the Rome Statute in the absence of the United Nations Security Council referral? In Bangladesh/Myanmar, the Pre-Trial Chamber I of the ICC held that it has jurisdiction over the nationals of Myanmar, a state not party to the Rome Statute, for the crime of deportation. The Rohingya people, an ethnic and religious minority, have been subjected to serious forms of violence and persecution for decades and were finally forcibly displaced en masse to Bangladesh in August 2017. The fact that part of the crime was completed in Bangladesh, a state party, played a critical role in the Chamber's decision on jurisdiction. This novel interpretation created an immense debate among international law circles. It has been hailed by some as a step closer to achieving the objectives of universal jurisdiction and putting an end to impunity. On the other hand, some have raised concerns as the ruling seemingly goes against fundamental principles of international law such as the sovereignty of states and *pacta tertiis* (*a treaty only binds parties*). Extending beyond what the Rome Statute originally and explicitly set out, the ruling will have serious implications. This article analyses the legal consequences of the judgement by focusing

^{*} Sorumlu Yazar: Muhammet Celal Kul (Dr. Öğr. Üyesi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Bolu, Türkiye. E-posta: jalalkul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9294-3086

^{**} Hasan Basri Bülbul (Dr. Öğr. Üyesi), Boğaziçi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İstanbul, Türkiye. E-posta: hasan.bulbul@boun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3888-5380

Atf: Kul MC, Bulbul HB, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi: Bangladeş/Myanmar Kararı Sonrası Hukuki Manzara". (2024) 44(2) PPIL 487. <https://doi.org/10.26650/ppil.2023.44.2.1429155>

on jurisdiction *ratione loci, materie, ratione personae, and temporis*. Presenting the circumstances where the jurisdiction of the Court may further expand, it then addresses some risks and opportunities that such an expansion would pose for the development of the international criminal justice system.

Keywords

International Criminal Court (ICC), Bangladesh/Myanmar, Jurisdiction, Deportation, Forcible Transfer of Population

Extended Summary

The idea of the establishment of a permanent international criminal court has been encountered by hesitations and even objections by many States. Nevertheless, in 2002, the International Criminal Court (ICC) began to operate when the 60th State party lodged its ratification documents as prescribed by the Rome Statute. As a turning point in international criminal law, the Rome Statute of the International Criminal Court (the Rome Statute) aimed to end impunity for crimes of international concern. States that hesitated or raised objections to protect State sovereignty have not become a party to the Rome Statute. Nevertheless, the ICC has developed a tool to assert jurisdiction over the nationals of non-State parties, circumventing the need for a United Nations Security Council referral. This was established with the jurisdictional ruling in the Bangladesh/Myanmar situation in 2018.

The Rohingya, an ethnic and religious minority also known as Arakan Muslims, in the Rakhine State of Myanmar have endured various forms of violence, discrimination and persecution for decades. In 2017, the military government of Myanmar started a brutal campaign against the Rohingya that significantly escalated the level of violence. The Rohingya people have become open targets for both the Myanmar armed forces and other armed groups, as well as civilians acting in concert. The attacks against the Rohingya, involving deliberate killings, sexual assaults, enforced disappearances, destruction of homes and villages, looting, and destruction of livelihoods, have reached such dimensions that numerous sources have described the Rohingya people as “the most persecuted people in the world.” Their experiences have been cited as “a textbook example of the crime of ethnic cleansing.”

Only in August 2017, at least 750,000 Rohingya were driven from their homes to seek refuge in Bangladesh. Taking into account previous forced displacement movements, it is estimated that nearly 1 million Rohingya are now refugees in Bangladesh. Cox’s Bazar, a Bengal city on the Myanmar border, swiftly became the host of the world’s largest refugee camp. The Security Council has failed to take appropriate measures to prevent the atrocities committed against the Rohingya because of the veto power exercised by the permanent members.

Against this backdrop, the ICC has taken a step that has come as a surprise to many. Bangladesh is a party to the Rome Statute but Myanmar is not. The Office of the

Prosecutor (OTP) declared its intention to investigate the issue on the basis that the events constituted the crime of deportation, prescribed in Article 7(1)(d) of the Rome Statute as a crime against humanity. In April 2018, the OTP requested a preliminary ruling from a Pre-Trial Chamber to resolve doubts regarding the Court's jurisdiction since Myanmar is not a party to the Rome Statute.

In September 2018, the Pre-Trial Chamber I ruled that the crime of deportation inherently requires crossing an international border. Therefore, the commission of this crime is only possible with the involvement of at least two different countries. While the conduct of the crime of deportation began in Myanmar, a non-State Party to the Rome Statute, it was nevertheless completed in Bangladesh, a State Party. Noting that part of the crime was committed in the territory of a State Party, the Pre-Trial Chamber concluded that the investigation of the crimes committed in Bangladesh falls within the jurisdiction of the Court. This meant that the ICC could prosecute Myanmar's nationals who committed crimes that started in Myanmar but were completed in Bangladesh.

This novel interpretation created an immense debate among international law circles from the legal and political aspects. Through some interpretation techniques, the Court has shown its willingness to intervene in matters beyond its jurisdictional powers explicitly granted by the Rome Statute. This approach has been hailed by some as a step closer to achieving the objectives of the Court, such as ending impunity for international crimes or achieving universal jurisdiction. Indeed, the Court can extend its territorial jurisdiction to a great extent through the crime against humanity of deportation because almost all States share a border with a State Party to the Rome Statute.

Applying the same logic to additional crimes, such as persecution, the war crime of deportation, forcing protected persons or prisoners of war into the territory of a State Party, or other inhumane acts causing great suffering, particularly the prevention of the right to return, the Court may further expand its jurisdiction over nationals of non-State Parties. Moreover, if the Court wishes to add an extra layer to its jurisdiction, it can further adopt the doctrine of ongoing violation. This would enable the Court to extend its *ratione temporis* jurisdiction on matters that occurred before the Rome Statute's entry into force but continue to have a persistent nature. The nationals of non-State Parties would then fall under the jurisdiction of the Court even for the matters that were carried out before the creation of the Rome Statute.

This potential expansion, on the other hand, has raised some concerns as the ruling seemingly goes against fundamental principles of international law such as the sovereignty of states and the principle of *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* (*a treaty only binds parties; it does not create obligations for a third state*). Sceptics have further criticised the decision for practical and political reasons. Such an expansionist

approach opens the Pandora's Box while the Court is not capable of coping with a large volume of increased burden. Previous cases show that the Court has not achieved significant progress when a State does not cooperate. Therefore, a potential gain at the expense of the fundamental principles of international law might serve no purpose but to undermine the legitimacy of the Court. The Court already faces legitimacy challenges by criticism of both developed and developing states for various reasons. Adding an extra layer to the legitimacy problem is not a policy that would strengthen the international criminal justice system.

Overall, this article analyses the legal implications of the jurisdictional ruling of the ICC in the Bangladesh/Myanmar situation while addressing some risks and opportunities it poses for the development of the international criminal justice system.

Giriş

6 Eylül 2018'de Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Ön Yargılama Dairesi Myanmar'da yaşayan Rohingya halkının kitlesel olarak Bangladeş'e zorla yerinden ettirilmesi karşısında uluslararası hukuk açısından oldukça çarpıcı bir karara imza attı.¹ UCM savcılığı yaşananların sınır dışı etme suçunu oluşturduğundan bahisle soruşturma başlatmaya niyetlenmiş, ancak Myanmar Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'ne² (Roma Statüsü) taraf olmadığından Mahkeme'nin yargı yetkisine ilişkin tereddütlerin giderilmesi adına Ön Yargılama Dairesi'nden Mahkeme'nin yetkisine ilişkin bir karar talep etmiştir.³ Ön Yargılama Dairesi, her ne kadar Myanmar Roma Statüsü'ne taraf olmasa da Bangladeş'in Statü'ye taraf olduğunu ortaya koyduktan sonra, söz konusu sınır dışı etme suçunun Myanmar'da başlasa da Bangladeş'te tamamlandığını tespit etmiş, dolayısıyla suçun bir kısmının Statü'ye taraf olan bir devletin ülkesinde gerçekleşmesi sebebiyle işlenen suçların soruşturulmasının Mahkeme'nin yetkisi dâhilinde olduğuna hükmetmiştir.⁴

Geleneksel olarak, UCM yalnızca Roma Statüsü'ne taraf olan devletlerin topraklarında işlenen veya taraf bir devletin vatandaşları tarafından işlenen suçları soruşturma yetkisine sahiptir.⁵ Statü'ye taraf olmayan devlet vatandaşlarınca işlenen suçların soruşturulması ancak Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin UCM savcılığından bir soruşturma talep etmesi ile mümkündür.⁶ Ancak Bangladeş/Myanmar meselesinde böyle bir talep olmamasına rağmen Mahkeme olayda yargı yetkisine sahip olduğuna dair tartışmalı bir karara imza atmıştır. Karar bir yandan zulme uğrayan halkların adalete erişiminde oynayabileceği rol açısından umut vaat eden bir açılım olarak nitelendirilmiş, ancak diğer yandan rızaya dayalı uluslararası hukuk sisteminin altını oyan bir gelişme olarak da eleştirilmiştir.

Bu makalede ilk olarak Rohingya halkına karşı gerçekleştirilen saldırıların mahiyeti ortaya konacak, ardından Ön Yargılama Dairesi'nin yargı yetkisine ilişkin geliştirmiş olduğu yorumun UCM'nin yargı yetkisine muhtemel etkileri incelenecektir. Bu kapsamda Mahkeme'nin yetkisinin ülke, konu, kişi ve zaman bakımından nasıl genişleyebileceği değerlendirilerek nihayet bu genişlemenin yaratacağı fırsatlar ve sorunlar ele alınacaktır.

1 *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute"* (UCM Ön Yargılama Dairesi I, Karar) ICC-RoC46(3)-01/18-37, (6 Eylül 2018).

2 The Rome Statute of the International Criminal Court (The Rome Statute) (Kabul 17 Temmuz 1998, Yürürlüğe Giriş 1 Temmuz 2002) 2187 UNTS 90.

3 *Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (UCM Savcılık Makamı) ICC-RoC46(3)-01/18-1 (9 Nisan 2018).

4 *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute*, (n 1), para. 73.

5 The Rome Statute, (n 2) madde 12 (2).

6 *ibid* madde 13 (b).

I. Tarihi Arka Plan

Rohingya halkı Myanmar devletinin Rakhine eyaletinde yerleşik büyük çoğunluğu Müslüman olan etnik ve dini bir azınlık gruptur.⁷ 1962’den itibaren Myanmar’da askeri cuntaların yönetiminde Rohingya halkı en temel insan haklarından mahrum bırakılmış ve ciddi zulümlere maruz kalmıştır.⁸ Nihayet 1982’de kabul edilen bir kanun ile vatandaşlıkları da ellerinden alınmış olan Rohingyalar şu an dünyanın en kalabalık vatansız nüfusu olarak tarif edilmektedir.⁹ Kendi ülkelerinde vatansız kalan Rohingya halkı, vatandaşlara tanınan haklar ve hizmetlerden yararlanamaz hale gelmiş, seyahat, eğitim, çalışma, sağlık haklarına erişimleri engellenmiştir.¹⁰ Bunlarla birlikte yargısız infazlar, keyfi tutuklama ve gözaltılar, işkence ve kötü muamele Rohingya halkına karşı sistematik bir şekilde uygulanmıştır.¹¹

2017 yılından itibaren ise şiddetin dozu ciddi ölçüde artmış, başlatılan “temizlik operasyonu” ile Rohingya halkı hem Myanmar silahlı kuvvetlerinin hem de müştereken hareket eden diğer silahlı grupların ve sivillerin açık hedefi haline gelmiştir.¹² Kasten öldürmeler, cinsel saldırılar, zorla kaybetmeler, evlerin ve köylerin yakılıp yıkılması, yağma ve geçim kaynaklarının yok edilmesi ile Rohingya Müslümanlarına karşı gerçekleştirilen saldırılar öyle boyutlara ulaşmıştır ki, pek çok kaynak Rohingya halkını “dünyanın en fazla zulüm gören halkı” olarak nitelendirmiş¹³ ve yaşadıklarını ise “etnik temizlik suçunun ders kitaplarında okutulacak bir örneği” olarak göstermiştir.¹⁴

Bu saldırılar öncesinde ve sırasında Rohingya halkının hiçbir zaman Myanmar’a ait olmadığı, kendilerinin Bangladeşli göçmenler olduğu, dolayısıyla Myanmar’ı terk etmeleri gerektiği, aksi halde evlerinin ateşe verileceği ve öldürüleceklerine dair beyanlar yetkili makamlar, saldırıları gerçekleştiren askerler ve siviller tarafından hem medyada hem de megafonlarla doğrudan Rohingya halkına yönelik olarak sıklıkla dile getirilmiştir.¹⁵ Rohingya halkının Myanmar’dan temizlenmesine yönelik niyetlerin varlığı böylece açığa çıkmıştır. Nitekim, Myanmar’ın soykırım suçu işlediği iddiasıyla

7 ‘Rohingya’, (*Britannica*, 2023) <<https://www.britannica.com/topic/Rohingya>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

8 Md Salman Sohel, ‘The Rohingya Crisis in Myanmar: Origin and Emergence’ (2017) 2 *Saudi Journal of Humanities and Social Sciences*, 1014.

9 ‘The Rohingya: The World’s Largest Stateless Population’ (*Médecins Sans Frontières Australia | Doctors Without Borders*) <<https://msf.org.au/rohingya-worlds-largest-stateless-population>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

10 BM İnsan Hakları Konseyi, ‘Report of the Independent International Fact-finding Mission on Myanmar’, (12 Eylül 2018), A/HRC/39/64.

11 ibid

12 Nasir Uddin, ‘Ethnic Cleansing of the Rohingya People’ in Steven Ratuva (ed), *The Palgrave Handbook of Ethnicity* (Springer 2019), 11.

13 ibid 1.

14 ‘UN Human Rights Chief Points to “Textbook Example of Ethnic Cleansing” in Myanmar’ (*UN News*, 11 September 2017) <<https://news.un.org/en/story/2017/09/564622-un-human-rights-chief-points-textbook-example-ethnic-cleansing-myanmar>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

15 BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, *Mission report of OHCHR rapid response mission to Cox’s Bazar, Bangladesh 13-24 September 2017*, 2017, 5.

1948 Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme'ye¹⁶ dayanılarak 2019 yılında Uluslararası Adalet Divanı'nda dava açılmıştır.¹⁷ Gambiya tarafından başlatılan yargı süreci halen devam etmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre yalnızca 2017 yılının Ağustos ayında 750.000 Rohingya Bangladeş'e sığınmak zorunda kalmıştır.¹⁸ Daha önceden yaşanan göç hareketleri de hesaba katıldığında, bugün 1 milyona yakın Rohingya'nın Bangladeş'te yaşadığı ifade edilmektedir.¹⁹ Myanmar sınırına yakın Bangladeş'in Cox Bazar kenti, kısa sürede dünyanın en büyük mülteci kampına ev sahipliği yapar hale gelmiştir.²⁰ Rohingya halkı ağır kamp koşullarında hayat mücadelesi vermeye devam etmektedir.

BM Güvenlik Konseyi Çin ve Rusya'nın vetoları sebebiyle etnik temizlik ve soykırıma varan ağır uluslararası suçlar karşısında harekete geçmekte başarısız olmuştur.²¹ Diğer yandan sınırlı sayıda insan hakları sözleşmesine taraf olan ve bu sözleşmelerle kurulan komitelerin yetkisini tanımayan Myanmar'ı hesap vermeye zorlayacak etkin bir uluslararası koruma mekanizması bulunmamaktadır.²² Hal böyleyken Uluslararası Ceza Mahkemesi beklenmedik bir çıkış yapmış ve Bangladeş/Myanmar meselesinde soruşturma yetkisinin olduğuna karar vermiştir. Karar, uluslararası hukuk camiasında “takdir ve umut” ile “endişe ve rahatsızlık” arasında önemli tartışmalara kapı aralamıştır.

II. Ana Hatlarıyla Bangladeş/Myanmar Meselesi

9 Nisan 2018'de UCM savcılığı Myanmar'dan Bangladeş'e zorla yerinden edilen Rohingya halkı açısından Mahkeme'nin yargı yetkisinin olup olmadığına dair Ön Yargılama Dairesi'nden Roma Statüsü madde 19(3) çerçevesinde bir karar talep etmiştir.²³ Bu talep doğrultusunda Ön Yargılama Dairesi 6 Eylül 2018'de yargı yetkisinin olduğuna hükmetmiştir. İlerleyen süreçte UCM Savcılık Makamı, Myanmar'da başlayıp Bangladeş'te devam eden insanlığa karşı suçları soruşturmak

16 The Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Kabul 9 Aralık 1948, Yürürlüğe Giriş 12 Ocak 1951) 78 UNTS 276.

17 *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)*, (Derdest) ICJ Press Release 2019/47 <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20191111-PRE-01-00-EN.pdf>> Erişim Tarihi 03 Nisan 2024.

18 'Rohingya Emergency' (UNHCR, November 2023) <<https://www.unhcr.org/uk/emergencies/rohingya-emergency>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

19 ibid

20 'Rohingya Emergency' (n 18).

21 BM Güvenlik Konseyi ilk defa ancak 2022 yılında Çin, Rusya ve Hindistan'ın çekimser kalması ve diğer üyelerin olumlu oyu ile Myanmar'a karşı bir karar alabilmiştir. BM Güvenlik Konseyi Karar 2669 (21 Aralık 2022) BM Dök S/RES/2669.

22 BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, İnsan Hakları Sözleşme Organları Veri Tabanı, <https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=119&Lang=EN> Erişim Tarihi 10 Ocak.

23 *Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute*, (n 3).

için Mahkeme’den izin talep etmiştir.²⁴ Savcılığın talebi 2016 ve 2017 yıllarında Rohingya halkına karşı girişilen şiddet olayları ve bununla ilişkili diğer suçların ve devam eden durumun soruşturulmasını içermektedir.²⁵ Talepte, Roma Statüsü’ne göre Mahkeme’nin yargı yetkisini kullanabilmesi için gerekli olan en az bir devletin Roma Statüsü’ne taraf olması şartının sağlandığına vurgu yapılmıştır.²⁶

UCM Ön Yargılama Dairesi Roma Statüsü madde 7(1)(d)’de yer alan insanlığa karşı suçlardan “sınır dışı etme veya nüfusun zorla nakli”ni incelemiş ve maddede iki ayrı suç olduğunu tespit etmiştir.²⁷ Daire, sınır dışı etme suçunun (*deportation*) ancak *de jure* veya *de facto* uluslararası bir sınırın ötesine itme sonucu oluşabileceğine, nüfusun zorla nakli suçunun (*forcible transfer of population*) ise aynı ülke içerisinde zorla yerinden edilmeyi ifade ettiğine hükmetmiştir.²⁸ Dolayısıyla sınır ötesine geçmeyen zorla yerinden etmeler nüfusun zorla nakli suçunu oluştururken, bir ülkeden başka bir ülkeye itmeler sınır dışı etme olarak nitelendirilmiştir. Diğer bir deyişle, sınır dışı etme suçunun tek bir ülkede gerçekleşme ihtimali yoktur. Bu suçun bir ülkede başlayıp ikinci bir ülkede tamamlanması gerekmektedir. Buradan yola çıkan Daire, suçun taraf olmayan bir devlette başlayıp (Myanmar), taraf bir devlette (Bangladeş) tamamladığını ortaya koymuştur. Suçun bir kısmı taraf bir devlette işlenmiş olduğundan, Daire UCM’nin yetkili olduğuna karar vermiştir.²⁹ Soruşturma halen devam etmekte olup henüz nihai hüküm verilmemiştir.

III. Bangladeş/Myanmar Meselesinin UCM’nin Yargı Yetkisine Etkileri

A. Yetki Tartışması: Myanmar’ın İtiraz Ettiği Hususlar

Yargı yetkisinin devletler tarafından haksız bir biçimde genişletilmesine diğer devletler itiraz edebilirler. Mesela Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 1982 yılında ABD menşeli askeri teknoloji ürünlerinin Sovyetler Birliği’ne ihraç edilmesinin cezalandırılmasını öngören bir kanun çıkardığında Avrupa ülkeleri buna itiraz etmişlerdi.³⁰ Myanmar da UCM’nin uluslararası hukuk kurallarına aykırı olarak haksız bir biçimde yargı yetkisini genişlettiği iddiasındadır.³¹

UCM Savcısının yetki konusunda UCM’ye gönderdiği talep dilekçesi ve daha sonra açılan soruşturma sebebiyle Myanmar, UCM’nin kendi ülkesi üzerinde herhangi bir

24 *Request for authorisation of an investigation pursuant to article 15* (UCM Savcılık Makamı) ICC-01/19-7 (4 Temmuz 2018).

25 *ibid* para. 75 *et seq.*

26 *ibid*

27 *Decision on the “Prosecution’s Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute*, (n 1), para. 57-61.

28 *ibid*

29 *Decision on the “Prosecution’s Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute*, (n 1) para. 64, 78.

30 Vaughan Lowe, *International Law* (Oxford University Press 2007) 179.

31 *Decision on the “Prosecution’s Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (n 1) para. 35.

şekilde yargı yetkisi sahibi olmadığını, Myanmar'ın Roma Statüsü'ne taraf olmadığını dile getirmiştir.³² Myanmar, UCM Savcısının yürüttüğü hukuki süreçlere dâhil olmak istemediğini ve bu sebeple resmi bir cevap vermediğini beyan etmiş, itirazlarını bir basın bildirisiyle kamuoyu ile paylaşmıştır.³³ Ayrıca Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi'nin ilgili hükümlerini³⁴ de alıntıl原因 Myanmar, bir andlaşmanın (burada Roma Statüsü'nün) ona taraf olmayan bir devlet üzerinde olumsuz bir etki doğuramayacağını ve Roma Statüsü'nün devletlerin rızası üzerine bina edilerek oluşturulmuş bir andlaşma olduğunu belirtmiştir. Keza Myanmar, Roma Statüsü'nün hiçbir yerinde Statü'nün taraf olmayan bir devlete uygulanmasına dair bir hüküm bulunmadığını belirtmiş; UCM'nin yetkisi varmış gibi yürüttüğü hukuki süreçlerin devlet egemenliği konusunda tehlikeli bir yöne doğru ilerlediğini ifade etmiştir.³⁵ Gerçekten de Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi'ne göre bir andlaşma rızası olmadan üçüncü bir devlet için ne hak ne de yükümlülük yaratır.³⁶ Bu prensip *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* olarak da bilinen hukukun genel ilkelerinden birisidir. Bu prensip özel hukuk ilişkilerinde ifa ettiği fonksiyonun yanında uluslararası hukuk bakımından da devletin mahfuz sahasını ve hükümlerlik/egemenlik haklarını korumaktadır.³⁷

Kural olarak bu konuda Myanmar Hükümetinin belirttiği gibi taraf olmadığı bir Statü'den dolayı kendi ülkesindeki bireylerin UCM'de yargılanması söz konusu olamamalıdır. Ancak UCM, uluslararası ceza hukukunun ve Roma Statüsü'nün mündericatı ve dibacesindeki ilkeleri göz önünde bulundurarak genişletici bir yorum geliştirme yolunu tercih etmiştir. Hiç şüphesiz bu yorum tarzı devlet egemenliğini sınırlandırıcı niteliktedir ve ne ölçüde uygulama alanı bulacağını zaman gösterecektir. ABD de Roma Statüsü'ne taraf olmamış ve vatandaşlarının UCM tarafından yargılanmamasını temin için birçok devletle iade (etmeme) anlaşması imzalamıştır. Dönemin ABD Başkanı Donald Trump'ın BM kürsüsünden UCM hakkında yaptığı konuşma ABD'nin siyasi tutumunu özetlemektedir:

*“UCM, ABD üzerinde hiçbir yetki, güç ve meşruiyeti haiz değildir. Tüm yerleşik ilkelere muhalif bir şekilde UCM, tüm devletlerin vatandaşları üzerinde neredeyse evrensel yargı yetkisi iddiasındadır. ABD'nin egemenliğini, seçilmemiş ve hesap verebilirliği bulunmayan küresel bürokrasiye asla teslim etmeyeceğiz.”*³⁸

32 Bkz Annex E to Prosecution Notice of Documents for Use in Status Conference, ICC-RoC46(3)-01/18-27-AnxE (19 Haziran 2018) <<https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-roc463-01/18-27-anxe>> Erişim Tarihi 23 Ocak 2024.

33 ibid

34 Anthony Aust, *Modern Treaty Law and Practice* (3rd edition, Cambridge University Press 2014) 207 et seq.

35 Annex E to Prosecution Notice of Documents for Use in Status Conference, (n 32).

36 The Vienna Convention on the Law of Treaties (Kabul 23 Mayıs 1969, Yürürlüğe Giriş 27 Ocak 1980) 155 UNTS 331, madde 34. Türkçe tercüme metni için bkz Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler* (2. Baskı, İstanbul Beta Yayınları 1994) 113.

37 Devlet egemenliğine getirilen sınırlamalar hakkındaki daha geniş tartışma için bkz Stéphane Beaulac, 'The Lotus Case in Context: Sovereignty, Westphalia, Vattel, and Positivism' in Stephen Allen ve diğerleri (ed), *The Oxford Handbook of Jurisdiction in International Law* (Oxford University Press 2019) 40 et seq.

38 'Remarks by President Trump to the 73rd Session of the United Nations General Assembly New York, NY – The White House' (25 Eylül 2018) <<https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-73rd-session-united-nations-general-assembly-new-york-ny/>> Erişim Tarihi 23 Ocak 2024.

Myanmar Hükümeti, silahlı çatışmalar hukuku konusunda ve diğer ihlaller hakkında Myanmar'ın kendisinin yargılama yapması gerektiğini, bunun egemenliğin bir gereği olduğunu savunmuştur.³⁹ Öte yandan Rakhine Eyaleti'nden sürülüp Bangladeş'e itilen Rohingya halkının geri dönebilmesi, barınması ve sağlık hizmetlerine ulaşabilmesi için Myanmar'ın attığı adımlara dikkat çekerek adeta bu konunun Myanmar'ın bir iç hukuk meselesi olduğunu ima etmiştir.⁴⁰ Böylece Myanmar UCM'nin tamamlayıcılık prensibine göre hareket etmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ancak Myanmar 2016-2017'de gerçekleşen söz konusu olaylar hakkında gerçek ve yeterli bir yargılama yaptığını ve bunun neticesinde suçluları cezalandırdığını ortaya koyamamıştır.

Myanmar'ın tüm bu iddia ve itirazları karşısında Ön Yargılama Dairesi Almanca '*Kompetenz-Kompetenz*', Fransızca '*la compétence de la compétence*' olarak bilinen ve Milletlerarası Adalet Divanı'nın Birleşmiş Milletler Hizmetinde Uğranılan Zararların Tazmini adlı danışma görüşünden⁴¹ beri çok sayıda mahkemenin kararlarında yer bularak uluslararası hukukun yerleşik bir kuralı haline gelen ilke sayesinde kendi yetkisinin varlığını belirleme konusunda yine kendisinin (UCM'nin) yetkili olduğunu belirtmiştir.⁴²

Aslında UCM'nin yer bakımından yetkiye ilişkin temel kurallarından birisi suçun Statü'ye taraf olan bir devletin toprağında işlenmiş olmasıdır. Bu kurala göre, Roma Statüsü'ne taraf olmayan ABD, İsrail gibi devletlerin vatandaşları ancak taraf bir devlet ülkesinde suç işledikleri takdirde UCM'nin yargı yetkisine girerler. Bu sebeple Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletler UCM'nin yargı yetkisi konusunda endişelenmişlerdir. Mesela ABD kendi ülkesi dışında çok sayıda askeri operasyon yapmaktadır. Bu durum ABD askerlerini Roma Statüsü'ne taraf devletlerin ülkelerinde işleyebilecekleri uluslararası suçlar sebebiyle UCM'nin yargı yetkisine dâhil edecektir. Keza İsrail'in Filistin topraklarında işlediği uluslararası suçlar da bu kapsamdadır. Zira Filistin 2015'ten beri Roma Statüsü'ne taraftır.⁴³ Ancak Bangladeş/Myanmar meselesi ile birlikte yer bakımından yetkiye dair mevzubahis temel kural bir kademe ileri götürülerek sınır aşan niteliği haiz olan sınır dışı etme (*deportation*) gibi bazı suç tipleri klasik manada bir taraf devlet toprağında işlenmese bile UCM'nin yargı yetkisine dâhil edilmiştir.

UCM'nin kendi yargı yetkisinin sınırları hakkında verdiği kararla birlikte Mahkeme evrensel yargı yetkisi hedefine biraz daha yaklaşmıştır. Evrensel yargı yetkisi suçun işlendiği yer, failin uyrukluğu veya diğer yetki tesis etmeye yarayan kriterlerden

39 *Annex E to Prosecution Notice of Documents for Use in Status Conference* (n 32); *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (n 1) para 35.

40 *ibid*

41 *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, (Danışma Görüşü) 1949 ICJ Rep 174, 185.

42 *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (n 1) para 38.

43 'Palestine' <<https://www.icc-cpi.int/palestine>> Erişim Tarihi 22 Mart 2024.

bağımsız olarak suç üzerinde yargı yetkisi sahibi olmayı ifade eden⁴⁴ tartışmalı bir kavramdır. Suçların ağırlığı ve ciddiliğine binaen soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, kölelik, işkence ve açık denizlerde işlenen deniz haydutluğu suçları hakkında evrensel yargı yetkisi gündeme gelmiştir.⁴⁵ Hilier'e göre bu suçlar hakkında devletlere bilinen kural ve kriterlerden farklı olarak evrensel yargı yetkisi verilmesinin sebebi bu suçları yargılayacak daimi bir uluslararası ceza mahkemesinin bulunmayışdır.⁴⁶ Oysa ilk daimi uluslararası ceza mahkemesi olan UCM de devlet rızasına dayanan bir sistemle kurulduğu için her ne kadar küresel çapta yargı yetkisine sahip olma ihtimali olsa da klasik manada evrensel yargı yetkisini haiz değildir. Ancak UCM'nin yargı yetkisinin coğrafi sınırları genişledikçe coğrafi manada evrensel yargı yetkisine sahip olacaktır. Evrensel yargı yetkisini devletlerin icra edebilmesi konusunda siyasi ve hukuki güçlükler mevcuttur.⁴⁷ Bu güçlüklerin UCM için de geçerli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak UCM geliştirdiği yorumlar sayesinde uluslararası ceza hukukuna ilerlemeci bir perspektif katarak yargı yetkisini genişletme eğilimindedir. Bu itibarla UCM'nin yargı yetkisinin coğrafi sınırlarını genişleten Bangladeş/Myanmar kararındaki yorumu, ayrıntılı bir incelemeyi lüzumlu kılmaktadır.

B. Roma Statüsü'nün Yorumlanması ve UCM'nin Yetkisinin Coğrafi Sınırları

Roma Statüsü 21(1)(a) hükmüne göre UCM'nin birincil olarak uygulayacağı belgeler Roma Statüsü, Suçların Unsurları Belgesi ve Usul ve Delil Kuralları Belgesidir. İkinci sırada UCM, uygun düştüğü takdirde, uluslararası silahlı çatışmalar hukukunun yerleşik ilkeleri de dâhil olmak üzere, andlaşmaları ve uluslararası hukuk ilke ve kurallarını tatbik eder.⁴⁸ Bu iki kategorideki kuralları tatbik edememesi halinde, uluslararası hukuk ve uluslararası olarak kabul edilmiş norm ve standartlarla uyumsuz olmaması şartıyla; millî hukuklarda bulunan hukukun genel ilkelerini uygular.⁴⁹ UCM, önceki kararlarında yorumladığı hukuk kurallarını ve ilkelerini de uygulayabilir.⁵⁰

Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi'nin öngördüğü genel yorum kuralı hükmü aşağıdaki gibidir:

“1. Bir andlaşma, hükümlerine andlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığında verilecek alelâde mânâya uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır.

44 Robert Cryer ve diğerleri, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure* (2nd edition, Cambridge University Press 2010) 50, 51.

45 ibid 51; Tim Hillier, *Principles of Public International Law* (1st edition, Routledge-Cavendish 1999) 137; Lowe (n 30) 177.

46 Hillier (n 45) 137.

47 Cryer ve diğerleri (n 44) 60, 61.

48 The Rome Statute (n 2) madde 21(1)(b).

49 ibid madde 21(1)(c).

50 ibid madde 21(2).

2. Bir andlaşmanın yorumu bakımından, (andlaşmanın) bütünü, girişini ve eklerini içine alan metne ilâveten, aşağıdakileri kapsar:

a. andlaşmanın âkdedilmesi ile bağlantılı olarak bütün taraflar arasında yapılmış olan andlaşmayla ilgili herhangi bir anlaşma;

b. andlaşmanın akdedilmesi ile bağlantılı olarak bir veya daha fazla tarafça yapılan ve diğer taraflarca andlaşmayla ilgili bir belge olarak kabul edilen herhangi bir belge.

3. Andlaşmanın bütünü ile birlikte aşağıdakiler (de) dikkate alınır:

a. Taraflar arasında andlaşmanın yorumu veya hükümlerinin uygulanması ile ilgili olarak yapılan daha sonraki (tarihli) herhangi bir anlaşma,

b. Tarafların andlaşmanın yorumu konusundaki mutabakatını tespit eden andlaşmanın uygulanması ile ilgili daha sonraki herhangi bir uygulaması.

c. Taraflar arasındaki ilişkilerde milletlerarası hukukun tatbiki kabil herhangi bir kuralı.

4. Tarafların bir terime özel bir mânâ vermek istedikleri tespit edilirse, o terime o mânâ verilir.”⁵¹

UCM, Roma Statüsü’nün dibacesini de göz önünde bulundurarak yargı yetkisine ilişkin meselede Roma Statüsü’nün konu ve amacına uygun olarak yorum geliştirdiğini belirtmiştir.⁵² Sadece Roma Statüsü madde 12(2)(a)’nın lafzî yorumundan hareket edildiğinde taraf devlet ülkesinde işlenen bir suç üzerinde UCM’nin yargı yetkisi vardır neticesine ulaşmak mümkündür. Oysa Myanmar ile UCM arasında herhangi bir andlaşma veya sonraki andlaşma yahut uygulama⁵³ gibi bir durum asla söz konusu değildir. Keza, Roma Statüsü bir bütün olarak değerlendirildiğinde, taraf olmayan devletler üzerinde yargı yetkisinin sadece VII. bölüm kapsamında alınmış BM Güvenlik Konseyi kararına bağlı olması, Statü’ye taraf olmama, Statü’den çekilme ve andlaşmalar hukukunun temel prensibi olan andlaşmaların nispiyeti yahut *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* dikkate alındığında UCM’nin Roma Statüsü’ne taraf olmayan bir devlet (burada Myanmar) üzerinde yargı yetkisi sahibi olmaması gerekir. Ancak UCM Roma Statüsü’nün konu ve amacının cezasızlığın önlenmesi olduğunu dikkate almış ve 12(2)(a)’nın lafzi yorumuna itibar ederek uluslararası ceza hukukunun ilerlemesine hizmet edecek ve fakat Statü’ye taraf olmayan devletlerin egemenliğini sınırlayacak

51 The Vienna Convention on the Law of Treaties (n 36) madde 31.

52 Decision on the “Prosecution’s Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute (n 1) para 69.

53 Aust (n 34) 212–216.

şekilde yorumlamıştır.⁵⁴ UCM'nin Bangladeş/Myanmar meselesindeki Roma Statüsü madde 12(2)(a) yorumu genişletici bir yorumdur.

Roma Statüsü'ne göre kural olarak UCM yargı yetkisi yalnızca Roma Statüsü'ne taraf olan devletler hakkında ve Statü'ye taraf olmamakla birlikte Statü'nün madde 12(3) hükmü uyarınca belli bir durum hakkında Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul ettiğini bildiren devletler hakkında geçerli olacaktır.⁵⁵ Bu haliyle kural olarak devletin saklı yetki alanına yahut egemenliğine iradi olmayan bir sınırlama getirilmiş olmamaktadır. Ancak bu kuralın bir istisnası mevcuttur ki o da taraf olan veya olmayan bir devlet hakkında BM Güvenlik Konseyi'nin UCM savcısına bir durumu havale etmesi imkânıdır. Bu haliyle bile Roma Statüsü devlet egemenliğine getirdiği sınırlamalar sebebiyle çokça yadırganmıştır. Nitekim bunun üzerine ABD, İsrail, Türkiye, Rusya, Çin gibi birçok devlet Statü'ye taraf olmamıştır.⁵⁶ Hatta ABD daha da ileri giderek UCM'nin yargı yetkisini kendisi bakımından etkisiz kılmak için birçok devletle kendi arasında iade etmeme anlaşmaları akdetmiştir.

Yukarıda bahsedilen ana kural (Roma Statüsü madde 12(2) ve 12(3) hükümleri) ve Güvenlik Konseyi havalesi yoluyla durumun Mahkeme önüne gelmesi istisnası dışında Bangladeş/Myanmar meselesi devlet egemenliğine iradi olmayan bir başka sınırlama getirmiştir. Henüz gelişim aşamasında olan bu istisna UCM'nin sınır aşan yetkisi (*extraterritorial jurisdiction*) olarak tasnif edilebilir. UCM, Myanmar üzerindeki yargı yetkisinin varlığına dair yorumunda uluslararası hukukta yetki tesis etmeye yarayan temel ilkelerden mülkîlik (ülkesellik) ilkesinin mutlak olmadığını belirten Milletlerarası Daimi Adalet Divanı kararını⁵⁷ alıntılarını, daha sonra ülke sınırları dışında yetki tesis eden iç hukuk kanuni düzenlemelerine bolca örnekler sunmuş⁵⁸ ve nihayet kendisinin de bir Mahkeme olarak Roma Statüsü 12(2)(a) hükmünün geniş yorumlanmasıyla devletler gibi sınır aşan yargı yetkisi ihdas edebileceğine işaret etmiştir.⁵⁹

Böylece Bangladeş/Myanmar meselesiyle UCM'nin geliştirdiği bu yeni yorumla birlikte, belli suç tipleri bakımından komşusu Roma Statüsü'ne taraf olan tüm devletler potansiyel olarak Mahkeme'nin yargı yetkisi kapsamına dâhil edilebilecektir. Roma Statüsü'ne taraf devletlerin haritası incelendiğinde hemen hemen tüm devletlerin en az bir komşusunun Roma Statüsü'ne taraf olduğu görülmektedir. O halde, Bangladeş/Myanmar meselesine benzer bir durum baş gösterdiğinde neredeyse tüm devletler UCM'nin yargı yetkisi kapsamına girmiş olacak ve UCM'nin evrensel yargı yetkisi potansiyeli gerçekleşecektir.

54 *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (n 1) para 70.

55 The Rome Statute (n 2) madde 12(2) ve 12(3).

56 Bkz Yusuf Aksar, *Uluslararası Ceza Hukuku* (Seçkin Yayıncılık, 2022) 63, 93; Kul (n 68) 16.

57 *The Case of the S.S. Lotus (France v Turkey)* (Yargılama) PCIJ Series A. No. 70, 20.

58 *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (n 1) para 66-67.

59 *ibid* para 67.

Bu vaziyet uluslararası ceza hukukunun gelişimi bakımından olumlu olarak değerlendirilebilse de devlet egemenliğine ve yetkisine getirdiği zımnî sınırlama sebebiyle endişe verici olarak nitelendirilmelidir. Nitekim Lotus-Bozkurt Kararı'nda Uluslararası Daimi Adalet Divanı devlet egemenliğine getirilen sınırlamaların açık ve rızaî olması (...restrictions upon the independence of States cannot... be presumed) gerektiğine hükmetmiştir.⁶⁰ Dahası, devletler ve uluslararası örgütler için var olan uluslararası hukuk kuralları her ne kadar çoğu zaman benzer olsa da uluslararası örgütler kendilerini kuran anayasa, statü veya kurucu metinle bağlıdır. Bir uluslararası örgüt niteliğinde olan UCM de bu şekilde Roma Statüsü ve kendi yetki sınırlarını çizen diğer kurucu belgelerde verilen yetkilerden daha fazlasını kullanamaz. UCM'nin genişletici yorum sayesinde hakkında ne BM Güvenlik Konseyi kararı olan ne de Roma Statüsü'ne taraf olan bir devlette gerçekleşen suçlar üzerinde yetki icra etmesi yetki gaspı (*ultra vires*) olarak değerlendirilebilir.⁶¹ Bu şekilde kabul edildiğinde UCM'nin Roma Statüsü'nde kendine verilen yetkinin dışına çıkması sebebiyle uluslararası sorumluluğu gündeme gelebilecektir.⁶²

Bangladeş Yargılamasına konu olan olayda Myanmar Devleti burada yaşayan Rohingya halkını göç etmeye zorlamış ve bu halk Bangladeş ülkesine geçtiğinde Myanmar'da başlayan insanlığa karşı suçun Bangladeş ülkesinde tamamlanmış olduğu *prima facie* değerlendirilmiştir. Bu suretle her ne kadar Myanmar Roma Statüsü'ne taraf olmasa da Bangladeş Statü'ye taraf olduğundan Mahkeme söz konusu insanlığa karşı suç hakkında yetkisinin varlığını kabul etmiştir.⁶³

Sonuç olarak, Roma Statüsü'nün 12. maddesinin 2. fıkrası ve bunun atfı yaptığı madde 13(a), 13(c), 12(2)(a) hükümlerinin birlikte okunmasıyla oluşan netice şu şekildedir:

- i. Bir veya birden çok suçun işlenmiş olduğundan bahisle Statü'ye taraf olan bir devletin Savcıya havalesi (Roma Statüsü, 13(a)) veya
- ii. Savcının bir duruma ilişkin resen soruşturma başlatması (Roma Statüsü, 13(c)) durumlarında UCM yargı yetkisini *aşağıda belirtilen*⁶⁴ devletlerden biri yahut daha fazlası Statü'ye tarafsız veya Mahkeme'nin yargı yetkisini 12(3) hükmü uyarınca kabul etmişse icra edebilecektir.

60 Lotus kararının devlet egemenliği bakımından ayrıntılı bir incelemesi için bkz (n 37).

61 *Certain Expenses of the United Nations* (Danışma Görüşü) 1962 ICJ Rep 151, 167 *et seq*; Ayrıca bkz Nigel D White, *Law of International Organisations* (3rd edn, Manchester University Press 2017) 73-75, 95.

62 Uluslararası örgütlerin sorumluluğu hakkında bkz 'The International Law Commission Draft Articles on the Responsibility of International Organizations' (2011) <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_11_2011.pdf> Erişim Tarihi 9 Ekim 2023.

63 *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (n 1) para 73.

64 Vurgu eklenmiştir.

- a. Hareketin (fiilin) ülkesinde gerçekleştiği devlet Statü'ye tarafsız veya Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul etmişse Mahkeme yargı yetkisini haizdir.
- b. Suç isnad edilen kişinin uyuğunda bulunduğru devlet Statü'ye tarafsız veya Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul etmişse Mahkeme yargı yetkisini haizdir.

Bangladeş/Myanmar soruşturmaşı sürecinde, UCM Savcısının yargı yetkisine dair talebi hakkında aldığı kararda⁶⁵ Mahkeme, hareketin/fiilin ülkesinde gerçekleştiği devlet kavramını yorumlamak mecburiyetinde kalmıştır. Zira Bangladeş Roma Statüsü'ne taraf bir devlet olmakla birlikte sınır dışı etme suçu Myanmar ülkesinde başlamış ve Bangladeş ülkesinde tamamlanmıştır.

UCM Savcısı, yargı yetkisi hakkında Mahkeme'nin Üçüncü Dairesine yönelttiği talep dilekçesinde 12(2)(a)'da belirtilen *hareketin* bir taraf devlet ülkesinde gerçekleşmiş olması gerektiğine dair açıklamasında hareketin suçun yalnızca bir unsuru olduğuna değinerek UCM'nin bu hükmün sınırlarını daha vazır bir şekilde açıklamasının elzem olduğuna işaret etmiştir.⁶⁶

Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi'nin 31. maddesinin 1. fıkrasına göre bir andlaşma, hükümlerine andlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığında verilecek alelade manaya uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır. UCM'nin Roma Statüsü'nün dibacesinde belirtildiği şekliyle uluslararası toplumun bütününe ilgilendiren en ciddi suçların cezasız kalmaması amacıyla kurulduğru dikkate alındığında Roma Statüsü 12(2)(a) hükmünün geniş yorumlanması Roma Statüsü'nün konu ve amacına uygun bir yorum olacaktır. Hükmün dar yorumu halinde ise, suçun kısmen veya bir unsurunun Statü'ye taraf bulunan bir devlette işlenmesi/gerçekleşmesi durumunda, UCM yargı yetkisine sahip olmayacak suçun tamamıyla Statü'ye taraf olan devletin ülkesinde gerçekleşmesi aranacaktır.

Hükmü geniş yorumlayan Mahkeme bu kanaate varırken sınır dışı etme fiilinin doğası gereği bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan bir hareket olduğru ve dolayısıyla suçun hareket unsurunun en az iki devlette gerçekleştiğini göz önünde bulundurmuştur.⁶⁷ Böyle bir yorum sayesinde, hakkında ilgili durum bakımından VII. bölüm kapsamında BM Güvenlik Konseyi kararı olmayan ve Roma Statü'süne taraf olmayan bir ülke (Myanmar) için UCM, yargı yetkisi tesis edebilecektir. UCM'nin yargı yetkisini genişleten bu yorum belirtildiği gibi sınır dışı etme fiilinin doğasından kaynaklanmaktadır. O halde sınır dışı etme-insanlığa karşı suçu dışında başka hangi suçlar bakımından UCM ne şekilde yargı yetkisine sahip olabilecektir? Bu sorunun cevabı madde bakımından yetki bahsinde ele alınacaktır.

65 *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute"* (n 1).

66 *Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (n 3) para 56.

67 *Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute"* (n 1) para 71.

C. Genişletici Yorumun Roma Statüsü'ndeki Suçlar Bakımından Etkisi

Roma Statüsü'nde Mahkeme'nin madde bakımından yargı yetkisi kapsamında sayılan dört farklı suç mevcuttur: Soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve tecavüz (*aggression*).⁶⁸ Bangladeş yargılamasında geliştirilen yaklaşımın bir uluslararası suçun farklı bir taraf devlet ülkesinde tamamlanması veya sirayeti durumları bu dört suç bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Zira bu yaklaşımın UCM'nin yargı yetkisine giren tüm suçlar bakımından çok büyük ve doğrudan uygulanabilir bir yorum getirdiğini iddia etmek yanlış yahut en azından aceleci bir tutum olacaktır.

Nitekim tecavüz suçu bakımından UCM'nin yargı yetkisi özel düzenlemelere tâbidir. Roma Statüsü'ne taraf olmayan bir devletin bir Statü'ye taraf bulunan başka devletin toprağına yahut ülkesine tecavüz etmesi halinde mütecaviz (*aggressor*) devlet hakkında VII. bölüm kapsamında BM Güvenlik Konseyi kararı yoksa ve mütecaviz devlet de UCM'nin yargı yetkisini Statü'de öngörülen şekilde kabul etmemişse UCM mütecaviz devlet hakkında yargı yetkisi icra edemez.⁶⁹ Hatta bu durum Roma Statüsü'ne taraf olmakla birlikte tecavüz suçu hakkında Roma Statüsü madde 15*bis* uyarınca *opt out* deklarasyonu yayınlamış devletler için bile böyle olup Statü'ye taraf olsa bile bir devlet tecavüz suçundan dolayı UCM'nin yargı yetkisini kabul etmeyebilir. Oysa tıpkı sınır dışı etme fiili gibi tecavüz fiili de (*act of aggression*) sınır aşan bir özelliğe sahip olup doğası gereği en az iki devleti ilgilendirir. Tecavüz fiili için yapılacak bombardıman ve sair hareketler mütecaviz devletin ülkesinde başlar⁷⁰ ve Roma Statüsü'ne taraf olan veya olmayan devlet ülkesinde devam eder. Mahkeme'nin 12(2)(a) yorumu geçerli olsaydı Mahkeme Roma Statüsü'ne taraf olan bir devlete karşı işlendiğinde (suçun unsurlarından en az biri veya suç kısmen yahut tamamen taraf devlet ülkesinde gerçekleştiğinden dolayı) mütecaviz devlet hakkında tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisine sahip olacaktı. Bir diğer husus ise Mahkeme'nin yargı yetkisini Roma Statüsü madde 12(3) uyarınca olaya özgü (*ad hoc*) olarak kabul etmektir. Ukrayna, ülkesindeki uluslararası suçların araştırılması için UCM'nin yargı yetkisini *ad hoc* olarak kabul etmiş⁷¹ ancak bu kabul de Rusya hakkında tecavüz suçu bakımından soruşturma açmaya yetmemiştir.⁷² Zira tecavüz suçu hakkında 2017 yılında

68 The Rome Statute (n 2) madde 5. Ayrıntılı bilgi için bkz Muhammet Celal Kul, *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Tecavüz (Saldırı) Suçu* (On İki Levha Yayıncılık 2016) 24, 25.

69 'Amendments to the of the International Criminal Court, Adoption of Amendments on the Crime of Aggression' (11 June 2010) <https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/RC2010/AMENDMENTS/CN.651.2010-ENG-CoA.pdf> Erişim Tarihi 8 Ekim 2023; 'International Criminal Court' (*International Justice Resource Center*, 7 Şubat 2010) <<https://ijrcenter.org/international-criminal-law/international-criminal-court/>> Erişim Tarihi 8 Ekim 2023.

70 UCM'nin tecavüz (saldırı) suçu hakkındaki yargılama şartları ve yargı yetkisinin hareket geçirilmesine dair diğer güncel gelişmeler için bkz Muhammet Celal Kul, 'Uluslararası Ceza Mahkemesi' nin Tecavüz Suçu (Saldırı Suçu) Üzerindeki Yargı Yetkisi ve Harekete Geçirilmesi' (2023) 1 İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 81, 89. Ayrıca bkz Aksar (n 56) 261 *et seq.*

71 'Situation in Ukraine ICC-01/22' <<https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>> Erişim Tarihi 22 Mart 2024.

72 UCM'nin Rusya tarafından işlenen tecavüz suçu üzerinde Güvenlik Konseyi'nin yapısı sebebiyle bir karar alamaması sebebiyle ABD *ad hoc* mahkeme kurulması fikri üzerinden çalışmalar yapmıştır. 'US backs special tribunal on Russia 'aggression' against Ukraine' (*France 24*, 28 March 2023) <<https://www.france24.com/en/live-news/20230328-us-backs-special-tribunal-on-russia-aggression-against-ukraine>> Erişim Tarihi: 8 Ekim 2023.

kabul edilen düzenlemeler uyarınca⁷³, taraf olmayan devlet hakkında yargı yetkisinin kullanılabilmesi için VII. bölüm kapsamında alınmış BM Güvenlik Konseyi kararı şarttır.⁷⁴

Bahsi geçen karardaki Roma Statüsü madde 12(2)(a) yorumunun UCM'nin yargı yetkisine giren diğer suçlar bakımından ne ölçekte genişletici bir etkiye sahip olabileceğine dair Mahkeme sınır dışı etme fiilinin doğasından hareketle elde ettiği bu mantığın uygulanabileceği iki farklı suç tipine örnek vermiştir.⁷⁵ İlk olarak, Roma Statüsü madde 7(1)(h)'de yer alan zulüm (*persecution*) suçuna işaret edilmiştir. Roma Statüsü madde 7(1) bendi kapsamında bahsedilen herhangi bir fiille yahut Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlardan herhangi biriyle bağlantılı olarak işlenen siyasi, ırki, ulusal, etnik, dini, kültürel ve cinsiyetle ilgili sebeplerden veya uluslararası hukukta evrensel olarak kabul edilemez olarak nitelendirilen diğer sebeplerden ötürü belirlenebilir bir grup veya topluluğa zulmetmenin insanlığa karşı suç tiplerinden birisi olacağı belirtilmiştir. Mahkeme Myanmar'dan sınır dışı edilen Rohingya halkına yapılan zulmün⁷⁶ 7(1)(d) hükmünde geçen sınır dışı etme insanlığa karşı suçuyla bağlantılı olarak işlendiğini belirterek eğer bu hükümde sayılan dini, siyasi, ırksal... sebeplerle işlendiği kanıtlanırsa ayrıca zulmetme insanlığa karşı suçunun da işlenmiş olacağına işaret etmiştir. Dahası sınır dışı etme insanlığa karşı suçuyla bağlantılı olarak işlenen zulmetme insanlığa karşı suçu üzerinde de UCM yargı yetkisini haiz olabilecektir.⁷⁷ Bir diğer ifadeyle Rohingya halkının sınır dışı edilmesiyle birlikte Roma Statüsü 7(1)(h) hükmündeki zulmetme insanlığa karşı suçu üzerinde de Roma Statüsü madde 12(2)(a)'nın genişletici yorumu sayesinde UCM yargı yetkisi sahibi olmaktadır.

Mahkeme'nin 12(2)(a) genişletici yorumu kapsamında yargı yetkisi tesis edebileceğini değerlendirdiği ikinci örnek ise Roma Statüsü madde 7(1)(k) hükmü vasıtasıyladır. Bahsedilen hükme göre kasten ciddi ıstıraba sebep olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı fiiller veya beden veya ruh sağlığına ciddi zarar vermek de insanlığa karşı suçlardandır. Mahkeme Rohingya halkının sınır dışı edilmesini müteakip Bangladeş'te yaşamak zorunda bırakıldığı dehşetengiz hayat koşullarının ve çıkarıldığı yer olan Myanmar ülkesine geri dönmelerinin engellenmesinin Roma Statüsü madde 7(1)(k) hükmünde bahsedilen diğer insanlık dışı eylemleri

73 Assembly of State Parties to Rome Statute, 'Activation of the Jurisdiction of the Court over the Crime of Aggression', Resolution ICC-ASP/16/Res.5, (14 December 2017) <https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf> Erişim Tarihi 8 Ekim 2023.

74 Kul (n 68) 100-108.

75 Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute" (n 1) para 74.

76 The Rome Statute (n 2) madde 7(1)(h).

77 Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute" (n 1) para 75-76.

oluşturabileceği kanaatindedir.⁷⁸ Bir kişinin keyfi olarak kendi ülkesine girişinin yasaklanması:

- i. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’ye göre uluslararası insan hakları hukukuna aykırı olacağından⁷⁹ ve
- ii. bu hak mahrumiyetinin Roma Statüsü madde 7(2)(h)’de ‘kimliğinden dolayı bir grup veya topluluğu uluslararası hukuka aykırı olarak, kasten ve ağır bir biçimde insan haklarından mahrum bırakmak’ şeklinde açıklanan zulmetme/zulüm insanlığa karşı suçunu oluşturmasının yanı sıra kişinin kendi ülkesine girmesinin engellenmesi sebebiyle başka bir ülkede kötü koşullarda yaşaması akıl ve ruh sağlığı üzerinde de ağır bir etki yaratacağından Roma Statüsü madde 7(1)(k) kapsamında insanlığa karşı suç oluşturacaktır.

Roma Statüsü savaş suçları bakımından da sınır dışı etmeyi içeren bir dizi suç tipi öngörmüştür. Roma Statüsü madde 8(2)(a)(vii)’e göre 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonları’nın ilgili hükümlerine göre korunmuş kişilerin hukuka aykırı olarak sınır dışı edilmesi veya nakli de Roma Statüsü’ne göre savaş suçu teşkil edecektir. Benzer şekilde Roma Statüsü madde 8(2)(b)(viii) çerçevesinde işgalci kuvvetin işgal ettiği topraklardaki nüfusun tamamını veya bir kısmını işgal edilen toprakların içine nakli veya dışına sürmesi gündeme gelecektir. Uluslararası olmayan silahlı çatışmalar bağlamında ise Statü’nün 8(2)(e)(viii) maddesi uyarınca sivil nüfusun çatışmalarla ilgili sebepler dolayısıyla yerinden edilmesi emrinin verilmesi suçu gündeme gelecektir.

Görüldüğü gibi UCM’nin 12(2)(a) hakkındaki genişletici yorumu Roma Statüsü’nün sınır dışı etme ile ilgili diğer suçlar bakımından da uygulama alanı bulabilecektir. Bu halde, 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonları’nın ilgili hükümlerine göre korunmuş kişilerin hukuka aykırı olarak sınır dışı edilerek gönderildikleri ülke devleti Roma Statüsü’ne taraf bulunuyorsa UCM benzer şekilde suç üzerinde yargı yetkisini haiz olacaktır.

UCM’nin 12(2)(a) yorumunun geçerli olabileceği bir diğer savaş suçu örneği ise Roma Statüsü madde 8(2)(a)(v) üzerinden üretilebilir. Söz konusu hükme göre 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonları’nın ilgili hükümlerine göre korunmuş savaş esirini veya korunan diğer herhangi bir kimseyi düşman kuvvetlerine katılmaya zorlamak savaş suçu oluşturur. Bu hüküm uyarınca, Roma Statüsü’ne taraf bir devletin esir edilen

78 ibid para 77. Ayrıca Myanmar’ın Rohingya halkının ülkesine geri dönüşünü kolaylaştırmak adına attığı bazı adımlar için bkz ‘Arrangement on Return of Displaced Persons from Rakhine State’ 23 November 2017, <http://www.theindependentbd.com/assets/images/banner/linked_file/20171125094240.pdf> Erişim Tarihi 30 Eylül 2023. Ayrıca Myanmar, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile birlikte geri dönüşün mevcut uluslararası hukuk kurallarına göre gerçekleştirilmesine dair bir memorandum imzalamıştır. ‘Memorandum of Understanding Between Myanmar Government, UNDP and UNHCR - Progressive Voice Myanmar’ <<https://progressivevoicemyanmar.org/2018/06/29/memorandum-of-understanding-between-myanmar-government-undp-and-unhcr/>> Erişim Tarihi 30 Eylül 2023.

79 The International Covenant on Civil and Political Rights (Kabul 16 Aralık 1966, Yürürlüğe Giriş 23 Mart 1976) 99 UNTS 171, madde 12(4).

askerinin Statü'ye taraf olmayan devlette ele geçirildikten sonra kendi devletine karşı savuşturılmak için çatışmaya götürülmesi halinde bakılır:

Çatışma Statü'ye taraf olmayan devlet ülkesinde gerçekleşiyorsa suçun unsurlarından en az birinin kısmen veya tamamen Roma Statüsü'ne taraf devlet ülkesinde gerçekleşmesi şartı sağlanmadığından BM Güvenlik Konseyi havalesi ile başlatılacak yargılama durumu hariç UCM yargı yetkisine sahip olmayacaktır.

Çatışma Statü'ye taraf bulunan devlet ülkesinde gerçekleşiyorsa suçun unsurlarından en az birinin kısmen veya tamamen Roma Statüsü'ne taraf devlet ülkesinde gerçekleşmesi şartı sağlandığından UCM, Roma Statüsü madde 12(2)(a) hükmü uyarınca yargı yetkisine sahip olacaktır.

UCM'nin 12(2)(a) hakkındaki genişletici yorumunun uygulama alanı bulabileceği bir diğer örnek ise Roma Statüsü'nün 6. maddesinde düzenlenen soykırım suçuyla ilgili olarak üretilebilir. Statü'ye göre milli, etnik, ırksal veya dini bir grubu kısmen veya tamamen yok etme kastıyla birleştiğinde gruptaki çocukların zorla başka bir gruba nakledilmeleri soykırım suçunu oluşturacaktır. Soykırım kastıyla birlikte gerçekleştirilen gruptaki çocukların zorla başka bir gruba nakledilmeleri hadisesinde çocukların nakledildikleri yer sınır ötesinde ve Roma Statüsü'ne taraf bir devletin ülkesiye bu durumda UCM bahsedilen genişletici yorumu sayesinde Mahkeme suç üzerinde yargı yetkisine sahip olacaktır.

Görüldüğü gibi UCM tarafından yapılan 12(2)(a) genişletici yorumu Roma Statüsü'ndeki tüm suç tipleri bakımından değil yalnızca yorumda sınırları çizildiği şekliyle uygulama sahası bulacaktır. Mesela, Rohingya halkının sınır dışı edilmesi fiilindeki gibi hareket unsurunun bir ülkede başlayıp Roma Statüsü'ne taraf bir devletin ülkesinde tamamlanması halinde; daha mücerret tabiriyle ise suçun en az bir unsurunun kısmen veya tamamen Roma Statüsü'ne taraf bir devletin ülkesinde gerçekleşmesi halinde UCM madde 12(2)(a) hükmünün genişletici yorumu uyarınca yargı yetkisine sahip olacaktır.

D. Kişi Bakımından ve Zaman Bakımından Yetki

Roma Statüsü madde 25(1) hükmüne göre Mahkeme, yalnızca gerçek kişiler üzerinde yargı yetkisine sahip olup bu yetkisini kullanmasında kişilerin resmi sıfatları etkisiz olacaktır.⁸⁰ Yine Mahkeme suçu işlediği tarihte 18 yaşını doldurmuş kişiler hakkında Statü uyarınca yargı yetkisine sahip olabilecektir.⁸¹ Statü'ye göre kişiler fail, şerik, yardım eden ve azmettiren olarak yargılanabilecektir.⁸²

⁸⁰ The Rome Statute (n 2) madde 27.

⁸¹ ibid madde 26.

⁸² ibid madde 25.

Kural olarak Roma Statüsü'ne taraf olmayan devlet vatandaşları hakkında yalnızca Birleşmiş Milletler Şartı'nın⁸³ VII. bölümü kapsamında bir durumun Güvenlik Konseyi havalesi ile UCM'de işlem yapılabilir. Bangladeş/Myanmar meselesine hâkim olan Roma Statüsü madde 12(2)(a) yorumuyla birlikte⁸⁴ artık en azından belli suç tipleri bakımından komşusu Roma Statüsü'ne taraf olan devletlerin vatandaşları hakkında da UCM'nin yargı yetkisi cari olacaktır. Bir başka deyişle Bangladeş/Myanmar yorumu sayesinde bazı suç tipleri bakımından Güvenlik Konseyi havalesi olmasa bile Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletlerin vatandaşları UCM'nin yargı yetkisine tabi olacaktır. Bu durum UCM'nin yargı yetkisini neredeyse mecburi/zorunlu yargı yetkisi mevkiine çıkarmaktadır.

Roma Statüsü Temmuz 2002'de altmışıncı devletin Statü'ye taraf olma işlemlerini tamamlamasıyla birlikte yürürlüğe girmiştir ve kural olarak Mahkeme'nin yargı yetkisi geçmişe yürümez.⁸⁵ Ayrıca Roma Statüsü'ne göre Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlar bakımından zamanaşımı da söz konusu olmayacaktır.⁸⁶ Mahkeme'nin Bangladeş/Myanmar meselesinde getirdiği yaklaşıma istinaden süregiden ihlaller kapsamında yargı yetkisini 2002 öncesine götürebileceği de ileri sürülebilir. Benzer bir yaklaşım İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin *Loizidou* kararında tebarüz etmiştir.⁸⁷ Buradaki belirleyici nokta ise mahkemelerin bir ihlali süregiden ihlal olarak değerlendirip değerlendirmeyeceği üzerinde toplanmaktadır. Bangladeş/Myanmar meselesinde sınır dışı edilen Rohingya halkının uzun yıllardır maruz kaldığı muameleler UCM tarafından süregiden ihlal kapsamında değerlendirilebilir ve UCM Bangladeş'te tamamlandığını belirttiği suçun kapsamını en geniş haliyle zaman bakımından yargı yetkisi kapsamına dâhil edebilir. Ancak, UCM özellikle 2017 yılında gerçekleşen olaylar ve sonrasında Rohingya halkının sınır dışı edilmesi hadisesi üzerinden bir soruşturma başlatmış ve incelemelerini bu kapsamda sürdürmektedir. Geri dönüşün engellenmesi ve halen Rohingya halkının Bangladeş'te dehşet verici koşullarda yaşamasını ihlalin devamı yahut süregiden ihlal olarak değerlendirmek zaman bakımından yetki tesis edebilmek bağlamında işlevsel olmayacaktır. Zira UCM, 2017 yılında gerçekleşen olaylar bakımından zaten yargı yetkisine sahip gözükmektedir. Süregiden ihlal konusu UCM'nin faaliyete başladığı 2002 yılından önceye dair uluslararası suçların araştırılması ve cezalandırılması bağlamında önem kazanır ki UCM Myanmar konusunda hâlihazırda böyle bir irade göstermemiştir. Zira söz konusu Bangladeş/Myanmar meselesinde bile UCM'nin yetki tesisi Roma Statüsü 12(2)(a) hükmünün genişletici yorumu sayesinde mümkün olmuştur ve bu durum dahi tartışmaya açıktır.

83 Charter of the United Nations (Kabul 26 Haziran 1945, Yürürlüğü Giriş 24 Ekim 1945) 1 UNTS XVI.

84 Tecavüz suçu müstesna olduğuna dair bkz Kul 2023 (n 68) 101 *et seq.*

85 The Rome Statute (n 2) madde 11(1).

86 ibid madde 29.

87 *Loizidou v Turkey* (Yargılama) (Başvuru No. 15318/89 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Daire, 18 December 1996), para. 2.

Ancak yine de teorik olarak yetkili bir uluslararası mahkemenin çok önce gerçekleşmiş ve günümüzde süregiden uluslararası ihlaller için hüküm tesis etmesi mümkündür. Bu noktada Mahkeme, Bangladeş/Myanmar meselesinde geliştirdiği genişletici yoruma zamansal bir boyut da katarak, taraf olmayan bir devletin 2002 öncesi fiillerine kadar yargı yetkisini genişletebilir. Şöyle ki yukarıda bahsi geçen sınır aşan suçların ilgili hareketleri 2002 öncesinde taraf olmayan bir devlette başlamış ve taraf olan bir devlette tamamlanmış olup hala etkisini sürdürüyorsa, Mahkeme süregiden ihlal doktrinini benimsemek suretiyle yargı yetkisini ciddi surette genişletebilir. Örneğin, 1948 çatışmaları sebebiyle Filistin'den Ürdün'e sürülen mültecilerin evlerine geri dönüşleri ilk günden itibaren sürekli olarak İsrail tarafından engellenmiştir. Ürdün Roma Statü'süne taraf, İsrail ise değildir. Bu bağlamda geri dönüş hakkını kullanamayan Filistinli mültecilerin Roma Statüsü madde 7(1)(k) bağlamında yaşamaya devam ettikleri ciddi ıstıraplardan dolayı diğer insanlık dışı eylemlere maruz kaldıkları ileri sürülerek İsrail'in engelleme faaliyetlerinin süregiden niteliği sebebiyle Mahkeme'nin zaman bakımından yargı yetkisine sahip olduğu iddia edilebilecektir. Böyle bir durum her ne kadar uzak bir ihtimal olarak değerlendirilse de teorik olarak Mahkeme'nin böyle bir yetkiye sahip olduğunu iddia etmesinin önünde bir engel görünmemektedir. Ancak bu durumda Pandora'nın kutusu açılmış olacak, Mahkeme önü alınmaz taleplerle karşı karşıya kalacaktır.

Benzer bir yaklaşım Türkiye açısından Kıbrıs meselesinde ortaya çıkabilir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Roma Statüsü'ne taraf, Türkiye ise değildir. Ancak Mahkeme önce Bangladeş/Myanmar temelinde yargı yetkisini taraf olmayan bir devlete uzatıp sonra ise zamansal olarak soruşturmasını derinleştirebilir. Nitekim 2014 yılında İsrail merkezli bir sivil toplum kuruluşu tarafından temsil edilen bir Kıbrıslının girişimiyle Türk vatandaşlarının UCM'de yargılanması için bir başvuru yapılmıştır.⁸⁸ Bu başvuruda Türkiye'nin Roma Statüsü madde 8(2)(b)(viii)'de yer alan savaş suçlarından kendi nüfusunu işgal altındaki topraklara yerleştirmek ve nüfusun tamamını veya bir kısmını işgal edilen topraklar içinde sürmek veya nakletmek etmek suçunu işlediği iddia edilmiştir. Bu madde Bangladeş/Myanmar kararında belirtilen Roma Statüsü madde 7(1)(h) ve 7(1)(k)'da yer alan zulüm ve diğer insanlık dışı eylemler hükümleri ile birlikte değerlendirildiğinde, Kuzey Kıbrıs'ta bulunan evlerine geri dönüş hakkını kullanamayan Kıbrıslıların içinde bulundukları süregiden durum sebebiyle Mahkeme yargı yetkisinin bulunduğunu iddia edebilecektir. Aynı şekilde Kıbrıs'a yerleşen Türk vatandaşları üzerinden de benzer bir değerlendirme yapmak mümkün olabilecektir. Hâlihazırda UCM savcılığı yapılan bu başvuruyu gündemine almamıştır. Ancak Bangladeş/Myanmar meselesinin Türkiye tarafından da dikkatle izlenmesi gereken bir gelişme olduğu açıktır.

88 'ICC Action: Turkey' (17 July 2014) <https://israelawcenter.org/legal_actions/icc-action-turkey/> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

Mahkeme'nin yargı yetkisinin bulunması, yetkinin bulunduğu her hususu yargılama konusu yaptığı anlamına gelmez. Yukarıda bahsedilen hususlar tartışmalı da olsa teorik olarak mümkün olmakla beraber, herhangi bir yargılama için Mahkeme'nin kabul edilebilirlik kriterlerinin de sağlanması gerekmektedir. Mahkeme, ağırlık (*gravity*) ve adaletin tecellisine hizmet (*the interest of justice*) ölçütlerine dayanarak bir eleme yapmak suretiyle pek çok meseleyi soruşturma gereği duymayabilir. Ancak Mahkeme'nin bu noktada yapacağı seçimler, birazdan da görüleceği üzere kaçınılmaz olarak eleştirilerin hedefi olacaktır.

IV. Bangladeş/Myanmar Meselesinin Doğuracağı Sorun ve Fırsatlar

Bangladeş/Myanmar meselesinde Ön Yargılama Dairesi'nin yetkiye ilişkin vermiş olduğu karar ciddi sonuçlara gebe. İlk olarak belirtmek gerekir ki, adalete erişimin yaygınlaştırılması, suçluların yargı önüne çıkarılması ve işlenen suçların cezasız kalmaması açısından Mahkeme'nin kararı takdir edilebilir. Devletlerin faaliyetlerinden doğan sorumluluklarının takibinde her ne kadar insan hakları hukukunun gelişimiyle önemli bir aşama kat edilmişse de uluslararası hukuk sistemi halen egemen eşitlik ilkesinden kaynaklı sınırlılıklar çerçevesinde işlemektedir. BM dâhil uluslararası mekanizmalar çoğu zaman ciddi insan hakları ihlalleri karşısında harekete geçmekte başarısız olmaktadır. Bu bağlamda Roma Statüsü'ne taraf olmayan devlet vatandaşları hakkında UCM yargı yolunun açılması, özellikle ağır insan hakları ihlallerine ve zulme maruz kalan kişiler ve halklar için umut verici olmuştur. Nitekim Rohingya halkı bu kararı memnuniyetle karşılamıştır.⁸⁹

Özellikle zorla yerinden edilmiş kişiler ve mülteciler için bu karar önem arz etmektedir. Zira hedef ülkede devletin Roma Statüsü'ne taraf olması, menşe ülkede gerçekleşen faaliyetlerin Mahkeme'nin yetki alanına girmesine sebep olabilmektedir. BM Güvenlik Konseyi kararının yokluğunda başka türlü yargılanması mümkün olmayan suçluların bu sayede yargılanması mümkün hale gelmektedir. Örneğin, Suriye Roma Statüsü'ne taraf olmadığından Suriye'de işlenen suçlardan dolayı kural olarak UCM'nin yargı yetkisi yoktur. Güvenlik Konseyi Rusya ve Çin'in vetoları sebebiyle Suriye meselesini UCM'ye göndermekte başarılı olamamaktadır⁹⁰. Ancak, son 12 yılda Suriye'de 14 milyon insan yerinden edilmiş, bunlardan 7 milyonu ise başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır.⁹¹ Ön Yargılama Dairesi'nin Bangladeş/Myanmar meselesinde yargı yetkisine ilişkin verdiği karardan sonra Suriye devlet başkanının yargılanması için UCM'ye çeşitli başvurular olmuştur.⁹² Mahkeme Bangladeş/Myanmar meselesindeki

89 *Representations of victims from Tula Toli*, ICC-01/19, (UCM Ön Yargılama Dairesi III, 23 Ekim 2019), para. 19.

90 'Russia, China Block Security Council Referral of Syria to International Criminal Court' (*UN News*, 22 May 2014) <<https://news.un.org/en/story/2014/05/468962>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

91 'Syria Emergency' (*UNHCR*, August 2023) <<https://www.unhcr.org/uk/emergencies/syria-emergency>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

92 'Syria | The Guernica Centre for International Justice' (*Guernica 37 Centre*) <<https://www.guernicacentre.org/syria>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

içtihadını Suriye için de uygulama imkânına sahiptir, zira Suriye'nin komşularından Ürdün Roma Statüsü'ne taraftır.⁹³ Ürdün'de ise şu anda 700.000 civarında Suriyeli mülteci bulunmaktadır.⁹⁴ Bu mültecilerin içinde bulundukları durum hem sınır dışı etme, hem zulüm hem de diğer insanlık dışı eylemler bakımından soruşturma konusu yapılabilir. Ancak, belirtmek gerekir ki böyle bir girişimin başarı şansı Myanmar meselesine göre daha düşük olacaktır. Zira Myanmar'da yaşananlar aslında tartışmaya çok mahal bırakmayacak şekilde belli bir dini ve etnik grubun ülkede istenmeyip kovulmasına yöneliktir. Dolayısıyla sayılan suçların manevi unsurları Myanmar meselesinde daha bariz iken Suriye'de aynı derecede bariz olmayabilir.⁹⁵

İkinci olarak, Mahkeme'nin geniş çaplı etkinliğinin, Roma Statüsü'ne taraf devletler yanında taraf olmayan devletler üzerinde de bir baskı oluşturma kapasitesinden bahsedilebilir. UCM yargısının caydırıcı bir potansiyeli vardır. Devlet yetkilileri ve diğer bireyler faaliyetlerini gerçekleştirirken bir gün UCM yargılamasıyla karşılaşabilecekleri ihtimalini göz önünde bulundurmamak durumunda kalacaklardır. Bu sayede Roma Statüsü'nde sayılan suçları işlemekten ve diğer insancıl hukuk ihlallerini gerçekleştirmekten kaçınmalarını beklemek doğaldır. Sonuç olarak evrensel yargı yetkisine sahip bir uluslararası ceza mahkemesine ulaşma ideali bir adım ileri taşınmıştır.

Öteyandan, kararın pek çok soruna yol açması da kaçınılmazdır. Yukarıda bahsedilen mültecilerin adalete erişiminin önünü açılması bir fırsat olarak değerlendirilse de, karşılaşabilecekleri bir UCM yargılamasının bilincinde olan yetkililer, kendi devletlerinde vatandaşlarını veya azınlıkları bir yandan her türlü kötü muameleye maruz bırakırken bir yandan da onların Roma Statüsü'ne taraf olan komşu bir devlete sığınmalarına da engel olmaya çalışabilirler. Böylece sorunu kendi içine hapsetmek suretiyle Mahkeme'nin yargı yetki alanına girmekten kaçınma eğilimi gösterebilirler. Bu ise zaten zulüm altında bulunan insanların sığınma kurumundan da yararlanmasını engelleyebilecek bir boyuta ulaşabilir. Zira bazı hallerde bu insanların tek kaçış noktası taraf bir devlet üzerinden olabilir. Eğer bu da engellenirse, başka bir deyişle, insanların mülteci olmasına dahi izin verilmezse, bu insanların durumu çok daha vahim boyutlara ulaşabilir.

İkinci olarak belirtmek gerekir ki, Mahkeme'nin sağlıklı bir yargılama süreci yürütebilmesi devletlerin iş birliği olmadan mümkün değildir. Mahkeme'nin delillere veya şüphelilere erişimini sağlayacak bir kolluk birimi yoktur. Bu sebeple delillerin toplanması, şüphelilerin Mahkeme önüne çıkarılması için devletlerin desteğine ihtiyaç vardır. Ancak taraf olmadığı bir sözleşmenin bir kurumu tarafından kendi vatandaşları

93 'Jordan' <<https://asp.icc-cpi.int/states-parties/asian-states/jordan>> Erişim Tarihi 22 Mart 2024.

94 'Jordan' <<https://www.unhcr.org/countries/jordan>> Erişim Tarihi 22 Mart 2024.

95 Payam Akhavan, 'The Radically Routine Rohingya Case: Territorial Jurisdiction and the Crime of Deportation under the ICC Statute' (2019) 17 Journal of International Criminal Justice 325, 344.

aleyhine bir soruşturma yürütüldüğünde, ilgili devletin bu noktada iş birliğine açık olmayacağını tahmin etmek zor değildir. Nitekim Mahkeme şimdiye kadar taraf olmayan bir devlet vatandaşının tevkif edilmesini sağlayabilmiş değildir. Bu durumda haklı olarak şu soru gündeme gelecektir: Her ne kadar yargılama sonucunda bir ceza verilse de, verilen cezayı nihayetinde kimse çekmeyecekse adaletin tesisi ne kadar mümkündür? Dolayısıyla ilgili devletin iş birliği olmadan yürütülen tüm bu yargılama süreçlerinin ne kadar etkili olduğu veya olacağı şüphelidir.⁹⁶

Yine de uluslararası suçların takip edilmesi ve cezalandırılmasına yönelik çabalar sembolik düzeyde kalsa bile insanlık adına önemlidir. Dahası, ulusal, bölgesel ve uluslararası siyasette meydana gelen değişiklikler sonucu devletler UCM ile iş birliğine açık hale gelebilir. Nitekim Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde (EYUCM) bu durum yaşanmıştır. Avrupa Birliği'ne (AB) girme arzusunda olan Sırbistan, AB'nin baskısıyla Sırp lider Radovan Karadžić'i yargılanmak üzere EYUCM'e teslim etmiştir.⁹⁷ Karadžić savaş suçlusu olarak mahkûm edilmiştir.⁹⁸ Bosnalı mağdurlar zulme maruz kaldıkları sırada belki de Karadžić'in yargılanacağını hayal bile edememişlerdi. Ancak pek çoğu ilgili şahsın mahkûmiyetine geç de olsa şahit olabilmışlerdir. Dolayısıyla ceza yargılamalarının böyle bir potansiyeli her zaman vardır. Bu nedenle, Myanmar'daki askeri rejimin de yıkılabileceği, yerine demokratik bir yapının kurulabileceği ve yeni yönetimin Mahkeme ile iş birliği yapabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

Üçüncü olarak, Mahkeme'nin taraf olmayan devletlere ilişkin olarak genişlemeci tavrı uluslararası hukuk açısından dikenli bir yola girmesine sebep olmaktadır. Mahkeme'nin Statü'de sayılan haller dışında kendi içtihadıyla taraf olmayan devletlere ilişkin meselelerde kendisine bir hukuk tekniğiyle yargı yetkisi kazandırması, yani o devletin andlaşmalar hukuku bağlamında rızasını devre dışı bırakması başlı başına bir tartışma konusudur. Zaten taraf olmayan devletlere ilişkin meselelerin Güvenlik Konseyi kararıyla UCM önüne getirilmesi de oldukça sorgulanan ve Mahkeme'nin meşruiyetine gölge düşüren bir niteliğe sahipti. Daimi üyelerden ABD, Rusya ve Çin Statü'ye taraf değilken, taraf olmayan başka devletlerde yaşanan meseleleri UCM'ye taşıma gücüne sahiptirler. Bu da “güçlünün adaleti” tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Nitekim UCM, kuruluşundan itibaren uzun yıllar benzer eleştirilere maruz kalmıştır. Mahkeme'nin soruşturduğu meselelerin neredeyse tamamının Afrika'ya ilişkin olması, yargılanan kişilerin neredeyse tamamının siyahi olması Afrikalı devletler tarafından ciddi bir eleştiri konusu yapılmıştır. Gerçekten de 2023 yılının mart ayında Rusya

96 Douglas Guilfoyle, 'The ICC Pre-Trial Chamber Decision on Jurisdiction over the Situation in Myanmar' (2019) 73 Australian Journal of International Affairs 2, 7.

97 Simon Tisdall, 'Arresting Developments for Serbia and the EU' *The Guardian* (22 July 2008) <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2008/jul/22/radovankaradzic.warcrimes1>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

98 *Karadžić ve Mladić* (Yargılama) EYUCM IT-95-5/18 (24 Mart 2016).

devlet başkanı Vladimir Putin hakkında yakalama kararı çıkarılana kadar UCM tarafından yargılananların veya arananların tamamı Afrikalılardan oluşmaktaydı.⁹⁹ Ön Yargılama Dairesi'nin yetkiye ilişkin 6 Eylül 2018 tarihli kararından önceki birkaç yıl, Afrika devletlerinin Roma Statüsü'nden çekileceğine dair ciddi tartışmaların yaşandığı bir dönemdi. Afrika Birliği ise Statü'den toplu olarak çekilmeye dair bir strateji geliştirmekle meşguldü.¹⁰⁰ Burundi, Gambia ve Güney Afrika sözleşmeden çekilme niyetlerini açıklamışlar¹⁰¹, bu sırada Filipinler ise Statü'den çekilme bildirimini resmi olarak gerçekleştirmişti.¹⁰² Diğer devletlerin de bu akımı takip edeceklerine ilişkin bir endişe mevcuttu.

Mahkeme'nin Afrika'dan gelen bu ciddi tepkiyi bir nebze de olsa bertaraf etmek amacıyla Bangladeş/Myanmar meselesinde böyle bir genişlemeci tutum içine girdiği de iddia edilmektedir.¹⁰³ Ancak böyle olsa dahi Mahkeme bir meşruiyet krizini çözmeye çalışırken başka meşruiyet krizlerini beraberinde getirme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Nitekim Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletlerin vatandaşlarının yargılanması ihtimali bu devletlerin Mahkeme'ye karşı bir tavır almasına sebep olmaktadır. En başta ABD bu rahatsızlığı en üst perdeden dile getirmektedir. Mahkeme hâkimlerini ve savcılarını yaptırımlara tabi tutmak suretiyle tehdit etmektedir.¹⁰⁴ Eğer ABD bu tavrını devam ettirir ve baskısını artırırsa, ABD'yi takip edecek diğer devletlerle birlikte Mahkeme'ye uluslararası toplumun desteği azalır ve Mahkeme'nin popüler anlamda meşruiyeti zedelenebilir.

Sonuç

Myanmar Bangladeş meselesinde UCM Ön Yargılama Dairesi'nin yargı yetkisine ilişkin vermiş olduğu karar hem uluslararası ceza hukukunun gelişimi hem de UCM'nin geleceği açısından ciddi sonuçlara gebedir. Mahkeme aktif bir tutum izlerse, bu yorumu yalnızca sınır dışı etme suçuna ilişkin olarak değil, başka pek çok suça ilişkin olarak da benimseyebilir. Böylece Roma Statüsü'ne taraf olmayan devlet vatandaşlarına karşı yargı yetkisini oldukça genişletebilir. Dahası, Mahkeme süregiden ihlal doktrinini benimseyip taraf olmayan devlet vatandaşlarına karşı 2002 öncesinde başlayıp halen devam eden ihlaller sebebiyle dahi yargı yetkisinin olduğunu iddia edebilir.

99 'Defendants | International Criminal Court' <<https://www.icc.int/defendants>> Erişim Tarihi 14 Ocak 2024.

100 Anita Powell, 'Quietly, AU Encourages Withdrawal From International Criminal Court' (*Voice of America*, 1 February 2017) <<https://www.voanews.com/a/quietly-au-encourages-withdrawal-from-international-criminal-court/3701428.html>> Erişim Tarihi 14 Ocak 2024.

101 Manisuli Ssenyonjo, 'State Withdrawal Notifications from the Rome Statute of the International Criminal Court: South Africa, Burundi and the Gambia' (2018) 29 Criminal Law Forum 63.

102 'ICC Statement on The Philippines' Notice of Withdrawal: State Participation in Rome Statute System Essential to International Rule of Law | International Criminal Court' <<https://www.icc-cpi.int/news/icc-statement-philippines-notice-withdrawal-state-participation-rome-statute-system-essential>> Erişim Tarihi 14 Ocak 2024.

103 Hitomi Takemura, *The Legitimacy, Effectiveness, and Efficiency of the ICC* (Springer Nature 2023) 130.

104 'US Threatens to Arrest ICC Judges If They Pursue Americans for Afghan War Crimes' (*France 24*, 10 September 2018) <<https://www.france24.com/en/20180910-usa-trump-threatens-arrest-icc-judges-american-soldiers-afghan-war-crimes>> Erişim Tarihi 14 Ocak 2024.

Suçların cezasız kalmaması ve adaletin tesisi açısından böyle bir yaklaşım belki arzu edilebilir. Ancak hâlihazırda neredeyse sadece Afrikalıları soruşturmakla eleştirilen Mahkeme'nin yer ve zaman bakımından yetkisini genişletmesiyle yine aynı tutumu devam ettirip daha zayıf devlet vatandaşlarını daha fazla hedef alması muhtemeldir. Böylesi bir durum güçlünün adaleti tartışmalarını artıracak ve Mahkeme'nin meşruiyet sorununu derinleştirecektir. Aksi yönde bir tutum ise Mahkeme'yi güçlü devletlerin hedefine koyacak, Mahkeme yine meşruiyet sorunu ile karşı karşıya kalacaktır. Dolayısıyla şu aşamada Mahkeme'den bu derece cüretkâr bir tutum beklemek gerçekçi değildir. Ancak Mahkeme'nin Bangladeş/Myanmar meselesinde geliştirdiği yorumu nereye kadar götüreceği henüz belirsizdir. Açıktır ki Mahkeme bir yerde ilgili yorumu sınırlandırmak zorunda kalacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: H.B.B, M.C.K.; Veri Toplama: H.B.B, M.C.K.; Veri Analizi /Yorumlama: H.B.B, M.C.K.; Yazı Taslağı: H.B.B, M.C.K.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi: H.B.B, M.C.K.; Son Onay ve Sorumluluk: H.B.B, M.C.K.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Author Contributions: Conception/Design of study: H.B.B, M.C.K.; Data Acquisition: H.B.B, M.C.K.; Data Analysis/ Interpretation: H.B.B, M.C.K.; Drafting Manuscript: H.B.B, M.C.K. Critical Revision of Manuscript: H.S.P.; Final Approval and Accountability: H.B.B, M.C.K.

Bibliyografya/Bibliography

Kitap, Kitap Bölümü ve Makaleler

Akhavan P, 'The Radically Routine Rohingya Case: Territorial Jurisdiction and the Crime of Deportation under the ICC Statute' (2019) 17 Journal of International Criminal Justice 325-345.

Aksar Y, *Uluslararası Ceza Hukuku* (Seçkin Yayıncılık, 2022).

Aust A, *Modern Treaty Law and Practice* (3rd edition, Cambridge University Press 2014).

Beaulac S, 'The Lotus Case in Context: Sovereignty, Westphalia, Vattel, and Positivism' in Stephen Allen and others (eds), *The Oxford Handbook of Jurisdiction in International Law* (Oxford University Press 2019) 40-58.

Cryer R and others, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure* (2nd edition, Cambridge University Press 2010).

Guilfoyle D, 'The ICC Pre-Trial Chamber Decision on Jurisdiction over the Situation in Myanmar' (2019) 73 Australian Journal of International Affairs 2-8.

Gündüz A, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler* (2. Baskı, İstanbul Beta Yayınları 1994).

Hillier T, *Principles of Public International Law* (1st edition, Routledge-Cavendish 1999).

Kul MC, *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Tecavüz (Saldırı) Suçu* (On İki Levha Yayıncılık 2016).

- Kul, MC, 'Uluslararası Ceza Mahkemesi' nin Tecavüz Suçu (Saldırı Suçu) Üzerindeki Yargı Yetkisi ve Harekete Geçirilmesi' (2023) 1 İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 81-114.
- Lowe V, *International Law* (Oxford University Press 2007).
- Sohel MS, 'The Rohingya Crisis in Myanmar: Origin and Emergence' (2017) 2 Saudi Journal of Humanities and Social Sciences 1007-1018.
- Ssenyonjo M, 'State Withdrawal Notifications from the Rome Statute of the International Criminal Court: South Africa, Burundi and the Gambia' (2018) 29 Criminal Law Forum 63-119.
- Takemura H, *The Legitimacy, Effectiveness, and Efficiency of the ICC* (Springer Nature 2023).
- Uddin N, 'Ethnic Cleansing of the Rohingya People' in Steven Ratuva (ed), *The Palgrave Handbook of Ethnicity* (Springer 2019) 1-17.
- White, Nigel D, *Law of International Organisations* (3rd edn, Manchester University Press 2017).

Uluslararası Sözleşmeler

- Charter of the United Nations (Kabul 26 Haziran 1945, Yürürlüğe Giriş 24 Ekim 1945) 1 UNTS XVI.
- The Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Kabul 9 Aralık 1948, Yürürlüğe Giriş 12 Ocak 1951) 78 UNTS 276.
- The International Covenant on Civil and Political Rights (Kabul 16 Aralık 1966, Yürürlüğe Giriş 23 Mart 1976) 99 UNTS 171.
- The Rome Statute of the International Criminal Court (The Rome Statute) (Kabul 17 Temmuz 1998, Yürürlüğe Giriş 1 Temmuz 2002) 2187 UNTS 90.
- The Vienna Convention on the Law of Treaties (Kabul 23 Mayıs 1969, Yürürlüğe Giriş 27 Ocak 1980) 1155 UNTS 331.

Uluslararası Örgütler ve Mahkeme Kararları

- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)*, (Derdest) ICJ Press Release 2019/47 <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20191111-PRE-01-00-EN.pdf>> Erişim Tarihi 03 Nisan 2024.
- BM Güvenlik Konseyi Karar 2669 (21 Aralık 2022) BM Dök S/RES/2669.
- BM İnsan Hakları Konseyi, 'Report of the Independent International Fact-finding Mission on Myanmar', (12 Eylül 2018), A/HRC/39/64.
- BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, *Mission report of OHCHR rapid response mission to Cox's Bazar, Bangladesh 13-24 September 2017*, 2017.
- Certain Expenses of the United Nations* (Danışma Görüşü) 1962 ICJ Rep 151.
- Decision on the "Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (UCM Ön Yargılama Dairesi I, Karar) ICC-RoC46(3)-01/18-37, (6 Eylül 2018).
- International Law Commission, 'Draft Articles on the Responsibility of International Organizations' (2011).
- Karadžić ve Mladić* (Yargılama) EYUCM IT-95-5/18 (24 Mart 2016).
- Loizidou v Turkey* (Yargılama) (Başvuru No. 15318/89 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Daire, 18 December 1996).
- Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute* (UCM Savcılık Makamı) ICC-RoC46(3)-01/18-1 (9 Nisan 2018).

Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, (Danışma Görüşü) 1949 ICJ Rep 174, 185.

Representations of victims from Tula Toli (UCM Ön Yargılama Dairesi III) ICC-01/19 (23 Ekim 2019).

Request for authorisation of an investigation pursuant to article 15 (UCM Savcılık Makamı) ICC-01/19-7 (4 Temmuz 2018).

The Case of the S.S. Lotus (France v Turkey) (Yargılama) PCIJ Rep Series A. No. 70.

Çevrimiçi Kaynaklar

‘Amendments to the of the International Criminal Court, Adoption of Amendments on the Crime of Aggression’ (11 June 2010) <https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/RC2010/AMENDMENTS/CN.651.2010-ENG-CoA.pdf> Erişim Tarihi 8 Ekim 2023.

‘Annex E to Prosecution Notice of Documents for Use in Status Conference’, ICC-RoC46(3)-01/18-27-AnxE (19 Haziran 2018) <<https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-roc463-01/18-27-anxe>> Erişim Tarihi 23 Ocak 2024.

‘Arrangement on Return of Displaced Persons from Rakhine State’ 23 November 2017, <http://www.theindependentbd.com/assets/images/banner/linked_file/20171125094240.pdf> Erişim Tarihi 30 Eylül 2023.

Assembly of State Parties to Rome Statute, ‘Activation of the Jurisdiction of the Court over the Crime of Aggression’, Resolution ICC-ASP/16/Res.5, (14 December 2017) <https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf> Erişim Tarihi 8 Ekim 2023.

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, İnsan Hakları Sözleşme Organları Veri Tabanı, <https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=119&Lang=EN> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

‘Defendants | International Criminal Court’ <<https://www.icc-cpi.int/defendants>> Erişim Tarihi 14 Ocak 2024.

‘ICC Action: Turkey’ (17 July 2014) <https://israellawcenter.org/legal_actions/icc-action-turkey/> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

‘ICC Statement on The Philippines’ Notice of Withdrawal: State Participation in Rome Statute System Essential to International Rule of Law | International Criminal Court’ <<https://www.icc-cpi.int/news/icc-statement-philippines-notice-withdrawal-state-participation-rome-statute-system-essential>> Erişim Tarihi 14 Ocak 2024.

‘International Criminal Court’ (International Justice Resource Center, 7 Şubat 2010) <<https://ijrcenter.org/international-criminal-law/international-criminal-court/>> Erişim Tarihi 8 Ekim 2023.

‘Jordan’ <<https://asp.icc-cpi.int/states-parties/asian-states/jordan>> Erişim Tarihi 22 Mart 2024.

‘Jordan’ <<https://www.unhcr.org/countries/jordan>> Erişim Tarihi 22 Mart 2024.

‘Memorandum of Understanding Between Myanmar Government, UNDP and UNHCR - Progressive Voice Myanmar’ <<https://progressivevoicemyanmar.org/2018/06/29/memorandum-of-understanding-between-myanmar-government-undp-and-unhcr/>> Erişim Tarihi 30 Eylül 2023.

‘Palestine’ <<https://www.icc-cpi.int/palestine>> Erişim Tarihi 22 Mart 2024.

Powell A, ‘Quietly, AU Encourages Withdrawal from International Criminal Court’ (*Voice of America*, 1 February 2017) <<https://www.voanews.com/a/quietly-au-encourages-withdrawal-from-international-criminal-court/3701428.html>> Erişim Tarihi 14 Ocak 2024.

- 'Remarks by President Trump to the 73rd Session of the United Nations General Assembly | New York, NY – The White House' (Eylül 2018) <<https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-73rd-session-united-nations-general-assembly-new-york-ny/>> Erişim Tarihi 23 Ocak 2024.
- 'Rohingya', *Britannica* (2023) <<https://www.britannica.com/topic/Rohingya>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.
- 'Rohingya Emergency' (*UNHCR UK*) <<https://www.unhcr.org/uk/emergencies/rohingya-emergency>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.
- 'Russia, China Block Security Council Referral of Syria to International Criminal Court' *UN News* (22 May 2014) <<https://news.un.org/en/story/2014/05/468962>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.
- 'Situation in Ukraine ICC-01/22' <<https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>> Erişim Tarihi 22 Mart 2024.
- 'Syria | The Guernica Centre For International Justice' (*Guernica 37 Centre*) <<https://www.guernicacentre.org/syria>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.
- 'Syria Emergency' (*UNHCR*) <<https://www.unhcr.org/uk/emergencies/syria-emergency>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.
- 'The Rohingya: The World's Largest Stateless Population' (*Médecins Sans Frontières Australia | Doctors Without Borders*) <<https://msf.org.au/rohingya-worlds-largest-stateless-population>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.
- Tisdall S, 'Arresting Developments for Serbia and the EU' *The Guardian* (22 July 2008) <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2008/jul/22/radovankaradzic.warcrimes1>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.
- 'UN Human Rights Chief Points to "Textbook Example of Ethnic Cleansing" in Myanmar' (*UN News*, 11 September 2017) <<https://news.un.org/en/story/2017/09/564622-un-human-rights-chief-points-textbook-example-ethnic-cleansing-myanmar>> Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.
- 'US backs special tribunal on Russia 'aggression' against Ukraine' (*France 24*, 28 March 2023) <<https://www.france24.com/en/live-news/20230328-us-backs-special-tribunal-on-russia-aggression-against-ukraine>> Erişim Tarihi: 8 Ekim 2023.
- 'US Threatens to Arrest ICC Judges If They Pursue Americans for Afghan War Crimes' (*France 24*, 10 September 2018) <<https://www.france24.com/en/20180910-usa-trump-threatens-arrest-icc-judges-american-soldiers-afghan-war-crimes>> Erişim Tarihi 14 Ocak 2024.

